

Maria Prosnak-Tyszkowa

Rękopisy literackie i pamiątniki z okresu II wojny w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego

Biuletyn Polonistyczny 18/4 (58), 46-48

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NABYTKI RĘKOPIŚMIENNE BIBLIOTEK NAUKOWYCH

RĘKOPISY LITERACKIE I PAMIĘTNIKI Z OKRESU II WOJNY
W BIBLIOTECE UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Nota niniejsza ma na celu poinformowanie czytelników "Biuletynu Polonistycznego" o ciekawszych nabytkach rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. (Tego typu informacje chcielibyśmy zamieszczać systematycznie, przynajmniej raz do roku.) Nie zawsze będą to nabytki w sensie dosłownym - a więc najnowsze wpływy do naszego Oddziału - będą to raczej wiadomości ujęte z punktu widzenia rzeczowego, a więc informacje o zespołach rękopisów połączonych wspólnym profilem tematycznym.

W pierwszej kolejności chcemy omówić grupę rękopisów związanych z drugą wojną światową, przy czym w bieżącym numerze ograniczamy się tylko do rękopisów literackich: poezji bądź prozy, powstałej w latach 1939-1944, oraz literatury wspomnieniowo-pamiętnikarskiej.

Utwory wchodzące w skład tych dwóch grup nie zawsze są autografami pisarzy; znaczną ich część stanowią maszynopisy, a siedem zeszytów poetyckich wychodzących pod auspicjami konspiracyjnego "Wydawnictwa Sublokatorów Przyszłości" określić można jako maszynopisy przebitkowe, odbijane na prawach manuskryptu w siedmiu egzemplarzach.

W grupie poezji konspiracyjnej należałoby wymienić materiały do antologii "Pieśń niepodległa", wydanej w 1942 r. przez Czesława Miłozza, Jerzego Andrzejewskiego i Jerzego Zagórskiego. W teczce tej, opatrzonej numerem akcesyjnym 2531, znajdują się maszynopisy (przedmowy i komentarzy opracowywanych przez wydawców oraz kopie) wierszy Baczyńskiego, Broniewskiego, Hulewicza, Karpińskiego, Miłozza i Słonimskiego, jak również teksty czterech wierszy o autorstwie dotychczas nie ustalonym¹.

Przy opracowywaniu tych materiałów udało się odkryć i zidentyfikować autografy czterech wierszy Staffa powstałych w okresie okupacji: "Dokoła noc", "Nędza przedwiośnia", "Samotność", "Wiosna kłęski".

W rękopiśmiennych zbiorach BUW zachował się również - w formie autografu oraz kopii maszynowej - zbiorek 28 wierszy Jana Janicza, zatytułowany "Warszawa wrześnieńowa". Wiersze pisane były na przełomie lat 1939/40 pod pseudonimem "Świadek". Niektóre z nich opublikowano w konspiracyjnym zbiorze Narcyza Kwiatka "Antologia poezji współczesnej", Warszawa 1941.

W posiadaniu BUW znajduje się też jedyny, notowany przez W. Chojnackiego², egzemplarz wierszy nieznanego autora pt. "W imię wolności" (nr akc. 190) - jest to zeszyt zawierający maszynopis 18 utworów, pisanych prawdopo-

dobnie w latach 1943-1944, o tematyce związanej bezpośrednio z okresem okupacji.

Balsze trzy jednostki (ary akc.: 236, 2468 i 2531b) grupują kilkadziesiąt wierszy różnych autorów, przebywających wówczas bądź w kraju, bądź na emigracji (S.Baliński, M.Jasnorzewska-Pawlikowska, Cz.Miłosz, J.Stachowski, K.Wiannyński), oraz autorów dotychczas nie ustalonych. Utwory wymienionych poetów w wielu wypadkach znane są z co najmniej jednorazowych przedruków, a z wyjątkiem dwóch autografów wierszy Stachowskiego ("Na nutę »Elegii żałobnej Giechowicza" i "Nadobodalić smas potworów") i wspomnianych już wyżej autografów Staffa - są odbitkami maszynowymi.

Na uwagę zasługiwałyby jeszcze dwa wiersze: nie znany J.Szczawiejowi³ i nie drukowany dotychczas utwór Z.Jacieleńskiego "Pieśń o powstaniu" oraz M.Hemara "Die Bevölkerung hatte Verluste", publikowany w antologii Szczawieja jako utwór autora nieznanego⁴.

Cykl "Biblioteki Poetyckiej" - "Wydawnictwa Sublokatorów Przyszłości" reprezentowany jest w BUW siedmioma pozycjami (spośród 14 wydanych), na co składa się pięć tomików poetów polskich: S.R.Dobrowolskiego "Próby bez wartości", A.Messinga "Trzy poematy" i "Siedem elegii", J.K.Weintrauba "Nurt listopadowy" oraz T.Zelenaya "Zamięć", jak również dwa zeszyty tłumaczonych na język polski wierszy R.M.Rilkego i S.Spendera.

Kolejne tomiki omawianego cyklu ozdobione były linorytem Jana Kosińskiego - w dwóch tomkach spośród posiadanych przez BUW linorytu brak. Wszystkie natomiast tomiki - będące niegdyś własnością Krzysztofa Baczyńskiego, a przekazane Bibliotece przez jego matkę - opatrzone są exlibrisem poety.

Proza literacka i utwory dramatyczne okresu drugiej wojny notowane są zaledwie w kilku pozycjach: maszynopisy trzech opowiadań J.Andrzejewskiego ("Apel", "Podróże", "Wielki Tydzień"), czteroaktowa sztuka W.Smólskiego "Strach", sześć obrazów scenicznych nieznanego autora, pisanych w latach 1943-1945 ("Casy przy kominku", "Na dnie i w mroku", "Garden-Party na wyspie", "Zaścianne oblicze", "Straż nad Renem", "Wiosna").

Do sześciu jednostek ogranicza się zespół wspomnieniowo-pamiętnikarski drugiej wojny światowej. Składają się na niego następujące pozycje: fragment pamiętnika enonimowej autorki⁵, łączniczki sztabowej plutonu bojówkarskiego "Perkun", pisany w Warszawie w dniach poprzedzających bezpośrednio wybuch powstania, lecz zawierający reminiscencje z lat 1940-1941; "Dziennik" Jana Sondela - uczestnika tajnego nauczania na terenie województwa krakowskiego; zapiski Stefana Kramsztyka - znanego lekarza pediatri i działacza społecznego (aresztowany w r. 1943, zginął w nieznanych okolicznościach).

Na resztę omawianego zespołu składają się trzy pamiętniki, pisane już po wojnie, lecz dotyczące okresu okupacji, z których na szczególne wyróżnienie zasługują wspomnienia "Moja wieś podczas okupacji", autorstwa Józefa Kapuścińskiego, mieszkańca wsi Lipniki w woj. lwowskim, aktywnego działacza ludowego i spółdzielczego, repatriowanego do Polski w r. 1946.

¹ "I znowu tupot nóg żołdackich ...", "Dzień sądu", "Oczy otwieram", "Pokolenie".

² W. Chojnacki, "Bibliografie zwartych druków konspiracyjnych ...", Warszawa 1970, s. 236.

³ J. Szczawiej, "Poezja Polski walczącej", Warszawa 1974, t.1, s.70 (autor wspomina jedynie o dwóch innych wierszach Z. Jasińskiego).

⁴ Tamże, s. 578-579.

⁵ W wyniku porównania przeprowadzonego z "Dziennikiem lat okupacji" Z. Klukowskiego, Lublin 1959, sędzić można, iż autorką była prawdopodobnie Ewa Likowska, studentka medycyny Uniwersytetu Poznańskiego, córka lekarza wysiedlonego z Wągrowca.

Mgr Maria Prosnak-Tyszkowa

MATERIAŁY HISTORYCZNO LITERACKIE
W ZBIORACH RĘKOPIŚMIENNYCH
BIBLIOTEKI ZN IM. OSSOLIŃSKICH

(nabytki z 1974 r.)

Pod względem zasobów księgozbioru druków nowych oraz zbiorów specjalnych Działu Rękopisów, Starych Druków, Grafiki, Numizmatyki i Kartografii Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich należy do najpoważniejszych placówek naukowych w kraju. Ze zbiorów jej korzystają przede wszystkim pracownicy naukowcy i studenci nauk humanistycznych, głównie historycy i filologowie.

W niniejszej informacji prezentujemy nabytki z r. 1974. Informacja nie obejmuje druków nowych i czasopism, a także zbiorów kartograficznych i numizmatycznych, a to z uwagi na ich wyraźne powiązania z naukami historycznymi. Wśród starych druków i grafiki nie było w 1974 r. pozycji, które zainteresowałyby polonistów, i dlatego artykuł ten traktować będzie wyłącznie o zbiorach rękopiśmiennych.

W omawianym okresie zbiory te powiększyły się o 127 nowych nabytków.